

УДК 378.011.3-051:8

Юрійчук Н.Д.

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ФАХОВОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті розглядається роль самостійної роботи у фаховому становленні майбутніх учителів-філологів, аналізуються форми та методи її організації як невід'ємної складової навчального процесу, спрямованого на професійну підготовку компетентних, висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, здатних до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Доведено, що тільки ті знання, що студенти здобувають самостійно, будуть насправді міцними. За Болонською угодою навчальний час самостійної й індивідуальної роботи регламентується і повинен становити не менше половини загального обсягу навчального навантаження.

Ключові слова: самостійна робота, заклад вищої освіти, українська мова, філолог, фахівець, форми, методи.

Постановка проблеми. Розбудова незалежної держави спонукає до переосмислення фундаментальних складових національної системи освіти. Оновлення сутності навчання є визначальним у реформуванні освіти в Україні й передбачає приведення її у відповідність до сучасних потреб суспільства.

Сучасна система вищої освіти покликана готувати молодих фахівців з високим рівнем теоретичної підготовки з певної спеціальності, здатних швидко і ефективно реагувати на сучасні досягнення педагогічної науки, готових упроваджувати нові технології в практичну діяльність.

Особливої ваги під час підготовки майбутніх учителів-філологів набуває проблема організації самостійної роботи. Знання стають справжніми тоді, коли вони закріплені самостійною діяльністю студентів. За Болонською угодою навчальний час самостійної й індивідуальної роботи регламентується і повинен становити не менше половини загального обсягу навчального навантаження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує поступове зростання інтересу науковців до проблеми раціональної організації та забезпечення високої результативності самостійної пізнавальної діяльності майбутніх учителів-філологів, оскільки тільки в результаті самостійної роботи можуть набутися глибокі та міцні знання, уміння і навички.

Проблемі самостійної роботи, як одній із форм навчальної діяльності, приділяли увагу в своїх працях А. Алексюк, М. Барактян, М. Пентилюк, С. Караман, О. Горошкіна, В. Ортинський, В. Лозова, В. Нагаєв та ін. Дослідження цих науковців показали, що самостійна робота є одним із ефективних засобів розвитку вмінь та навичок студентів закладів вищої освіти, оскільки вона є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових навчальних занять час.

Доведено, що тільки ті знання, що студент здобув самостійно, будуть насправді міцними.

Досвід роботи у закладі вищої освіти засвідчує, що проблема організації самостійної роботи залишається однією з нагальних у формуванні комунікативної компетенції студентів. Це пояснюється тим, що під час навчального процесу акцентується увага на аудиторних заняттях, а самостійна діяльність, на жаль, організовується формально.

Мета даної розвідки полягає у розширенні контенту самостійної роботи студентів, дослідженні раціональної організації, розкритті її ролі у підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до саморозвитку та самоосвіти.

Виклад основного матеріалу. Самостійна робота розглядається, з одного боку, як вид діяльності, що стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес, і як основа самоосвіти, поштовх до подальшого підвищення кваліфікації, а з іншого – як система заходів або педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійною діяльністю студентів.

Аналіз літератури дозволяє констатувати, що можливості самоосвітньої діяльності студентів зростають із підвищенням рівня їх самосвідомості, збагаченням мотиваційної сфери, накопиченням знань і досвіду самостійної роботи, умінням оптимально використовувати методи, засоби і прийоми самовдосконалення, створенням позитивного емоційного фону самовдосконалення, розвитком волевої сфери, відповідною організацією навчально-виховного процесу. Важливим фактором ефективності самостійної роботи студентів виступає система педагогічного забезпечення його активності в навчальному процесі, тобто активізація самовдосконалення і саморозвитку.

Вирішення цієї задачі неможливе тільки шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до студента. Необхідно перевести студента з пасивного споживача знань в активного їх творця, що вмє сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення. У цьому плані самонавчання як елемент самостійної роботи студентів є важливою формою і основою освітнього процесу.

Самостійна робота є однією з основних складових професійної підготовки студентів у закладі вищої освіти, спрямована на саморозвиток необхідних здібностей майбутнього випускника до більш складних, поліфункціональних видів діяльності та забезпечує формування мобільних, здатних до конкуренції, інноваційної та управлінської діяльності кваліфікованих кадрів.

Самостійна робота – це основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових навчальних занять час. Підходи до неї потребують докорінних змін, оскільки на сучасному етапі самостійна робота повинна стати важливою частиною процесу підготовки фахівців.

Як складне педагогічне явище самостійна робота – це особлива форма навчальної діяльності, спрямована на формування самостійності студентів і засвоєння ними сукупності знань, умінь, навичок, що здійснюється за умови запровадження відповідної системи організації всіх видів навчальних занять.

Здійснення самостійної роботи в аудиторії вимагає від студентів виконання певного мінімуму дій: розуміння і усвідомлення навчального завдання, вироблення програми дій, чітке визначення мети та способів її досягнення, результативний самоконтроль у процесі виконання всіх названих дій. Вона передбачає також відповідальність та ініціативність студента, вміння робити аналіз своєї навчальної діяльності і давати самооцінку.

Позааудиторну самостійну роботу студент організовує за запропонованою викладачем схемою. Цей вид роботи доповнює самостійну аудиторну роботу, яка відбувається під безпосереднім активним керівництвом викладача. Враховуючи вище сказане, важливого значення набуває проблема активізації самоосвітньої діяльності студента-філолога.

Планування розділів, тем, що виносяться на самостійне опрацювання, визначення відповідної кількості годин на їх вивчення має бути підпорядковане, перш за все, виробленню у майбутніх фахівців системних знань, формуванню не часткових, а загальних умінь і навичок. Самостійність студентів є невід'ємною частиною підготовки висококваліфікованих, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом, фахівців, які вільно володіють українською мовою, користуються нею у всіх сферах суспільного спілкування.

Матеріал для самостійної роботи, його обсяг добирає викладач, він визначає термін виконання, форми контролю, розробляє систему завдань, теми рефератів, доповідей, методичні рекомендації, тестові завдання, пропонує списки обов'язкової і додаткової літератури.

Завдання самостійної роботи повинні бути доступними і зрозумілими, містити елементи новизни, при цьому передбачати можливість проведення самоконтролю з боку самих студентів.

Методично правильно організована самостійна робота сприяє глибшому засвоєнню знань, надає можливість удосконалити вміння та навички студентів, набуті під час відвідування лекцій та практичних занять.

Найпоширенішими формами самостійної роботи студентів з української мови є:

- опрацювання лекційного матеріалу (робота з конспектами);
- пошук і опрацювання необхідної літератури в бібліотеках, мережі Internet;
- підготовка та участь у семінарських, практичних заняттях;
- конспектування навчального матеріалу (робота з науковою літературою, словниками, довідниками);
- підготовка і написання наукових робіт (рефератів, доповідей);
- науково-дослідна робота (підготовка повідомлень наукового характеру, опрацювання матеріалів фахової періодики, підготовка і презентація проектів);
- робота в модульному середовищі;
- укладання міні-словників фахової термінології;
- участь у студентських наукових конкурсах, конференціях, олімпіадах, семінарах;
- підготовка до поточного (контрольні роботи, тестування) і підсумкового контролю (екзамени, державні іспити тощо).

Кожна із запропонованих форм потребує від студентів наполегливої самостійної праці, проте обираючи ту чи іншу форму, слід пам'ятати, що така робота повинна враховувати індивідуальні можливості кожного студента, його творчі здобутки, інтереси, активність у навчанні тощо.

Самостійна робота студентів з української мови повинна забезпечити:

1. Системність знань та засобів навчання.
2. Володіння розумовими процесами.
3. Мобільність і критичність мислення.
4. Володіння засобами обробки інформації.
5. Здатність до творчої праці [7, с. 33].

Розпочинаючи вивчення дисципліни, студенти повинні знати вимоги до самостійної роботи, тобто, що вони мають знати та вміти, якими є критерії оцінювання їхніх знань, скільки балів за той чи інший вид наукової діяльності вони можуть отримати.

Одним із головних аспектів організації самостійної роботи з української мови є розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою студентів [1, с. 50].

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виносить на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався під час проведення аудиторних навчальних занять.

Контроль самостійної роботи студентів передбачає:

1. Тестовий контроль.
2. Усне опитування на практичних заняттях (відповіді на запитання, усне рецензування відповідей однокласників, постановка запитань тощо).
3. Письмове чи комбіноване опитування (вправи на редагування речень, словосполучень, аналіз поширених в усному мовленні типових помилок у вживанні лексичних засобів, побудові словосполучень тощо).
4. Захист рефератів, доповідей (вибір літературних та наукових джерел, проведення спостережень та інших методів дослідження, складання плану реферату (доповіді) та їх оформлення).
5. Перевірку конкурсних та індивідуальних завдань.
6. Виконання практичних завдань (складання ділових паперів, аналіз лінгвістичних явищ, розв'язування проблемних мовознавчих питань, контроль-тренувальних завдань та вправ, виконання завдань творчо-пошукового характеру та ін.).
7. Опрацювання фахової та ділової термінології, укладання міні-словників (виконання різних видів роботи, зокрема, виписування із словників відповідних термінів, визначення походження, значення, сфери вживання, впровадження їх у відповідні контексти, укладання синонімічних рядів слів, визначення семантичних відтінків, добір синонімів-відповідників до слів іншомовних, здійснення перекладу слів, різних за сферою функціонування (термінологічних, розмовно-побутових та ін.) з російської мови на українську і навпаки тощо).

Після вивчення дисципліни проводиться робота у модульному середовищі, а також підсумкове комп'ютерне тестування, що передбачають оцінювання роботи студента, здобутих теоретичних знань, їх міцності, рівня розвитку творчого мислення, оволодіння навичками самостійної роботи, вміння синтезувати набуті знання й застосовувати їх у розв'язанні практичних завдань.

Комп'ютерне тестування є підсумком самостійної роботи студентів упродовж вивчення дисципліни. Щоб успішно скласти іспит, необхідно систематично і наполегливо працювати над засвоєнням матеріалу з кожної теми, розділу. Часткова, епізодична робота над матеріалом програми, сподівання на те, що все можна буде вивчити за 2–4 дні, не дають очікуваних результатів. Тому студенти, які прагнуть пройти контроль успішно, мають від першого дня занять систематично і ретельно виконувати всі завдання. Водночас, необхідно виявляти значні зусилля та наполегливість під час безпосередньої підготовки до контролю.

Підготовка до модульного та підсумкового тестування вимагає певних дій. Насамперед необхідно ознайомитися з питаннями, що виносять на модульну та підсумкову роботу. На основі цього потрібно скласти план повторення й систематизації навчального матеріалу на кожен день, щоб залишити день або його частину для повторного узагальнення програмового матеріалу [2, с. 2].

Не можна обмежуватися лише конспектами лекцій, слід користуватися й іншими джерелами: опрацьовувати потрібні наукові та навчально-методичні посібники, методичні часописи, програми, довідкову літературу тощо.

Послідовність роботи у підготовці до різних форм контролю така: уважно прочитати й усвідомити суть вимог конкретного питання програми; ознайомитися з конспектом; уважно опрацювати необхідний навчальний матеріал за навчальними посібниками та рекомендованою літературою, відтворити в пам'яті основні наукові положення.

Проте зазначимо, що самостійна робота має бути таким комплексом заходів, що не переважували б студентів зайвим конспектуванням чи механічним запам'ятовуванням, а були спрямовані на досягнення ними кращого результату в оволодінні української мови.

Висновки. Таким чином, самостійна робота є важливим елементом процесу підготовки висококваліфікованих фахівців, що дозволяє зробити студентів активними фігурами навчального процесу, покращити якість навчання та сприяє залученню їх у вирішення професійних завдань різної складності.

Методично правильно організована, творчо спрямована самостійна робота активізує пізнавальну діяльність студентів, мобілізує їх на досягнення кінцевого результату, сприяє підвищенню рівня грамотності, професійної підготовки майбутніх фахівців.

Використані джерела

1. Аксьонова О. В. Практичні й семінарські заняття. Київ, 1998. 107 с.
2. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ. *Освіта та управління*. 1999. Т. 3. № 2. С. 2–4.
3. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. Київ, 2000. 272 с.
4. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. І. Пентиліук. Київ, 2004. 400 с.
5. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі. Київ, 2007. 223 с.
6. Солдатенко М. М. Самостійна пізнавальна діяльність у контексті Болонського процесу. *Рідна школа*. 2005. № 1. С. 3–5.
7. Стадник Г. В. Стратегія посилення самостійної роботи студентів у контексті приєднання України до Болонського процесу : наук.-метод. конф. Харків, 2004. 243 с.

Yuriyчук N.

**THE ROLE OF SELF-EMPLOYED WORK IN THE FACING
OF FUTURE TEACHER OF PHILOLOGY**

The article considers the role of independent work in the professional formation of future teachers of philology, analyzes the forms and methods of its organization. It is proved that only the knowledge that students acquire themselves, will be really strong. According to the Bologna Agreement, the study time of independent and individual work is regulated and must amount not less than half the total amount of studying materials.

The development of an independent state prompts a rethinking of the fundamental components of the national education system. The updating of the essence of education is crucial in reforming education in Ukraine and predicts bringing it into line with the modern needs of society.

The modern system of high education exists to prepare young specialists with a high level of theoretical training in a particular specialty capable of responding quickly and efficiently to the modern achievements of pedagogical science, ready to introduce new technologies into practical activities.

The special feature during the preparation of future teachers of philology becomes the problem of organizing independent work. Knowledge becomes real when it is secured by independent activities of students.

The experience of work at a higher education institution testifies that the problem of organization of independent work remains one of the most urgent in shaping the communicative competence of students. It is explained by the fact that during the educational process the focus is on classroom activities, and independent activity, unfortunately, is organized formally.

Independent work is one of the main components of the professional preparation of students in a high education institution, aimed at self-development of the necessary abilities of the future graduate to more complex activities and provides the formation of competent skilled personnel. Independent work is the main means of mastering study material in free from compulsory academic hours.

Approaches to it require radical changes, because at the present stage, independent work should become an important part of the process of training specialists.

As a complex pedagogical phenomenon, independent work is a special form of educational activity aimed at forming students' autonomy and assimilating them with a set of knowledge, skills and abilities, provided that the appropriate system of organization of all types of training activities is implemented.

Key words: *independent work, institution of higher education, Ukrainian language, philologist, specialist, forms, methods.*

Стаття надійшла до редакції 28.02.2018 р.